

Глушач Р.В.

Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна

Особливості лідерства у школярів у підлітковому віці

На даний момент можна констатувати відсутність єдиної цілісної теорії лідерства. Аналіз літератури з даної проблеми показує наявність різних точок зору на розуміння феномену лідера, що і зумовило вибір даної теми.

Об'єктом нашого дослідження стало лідерство.

Предметом дослідження - лідери в малих сталих групах.

Мета дослідження — вивчити особливості лідерства у школярів в підлітковому віці.

Для досягнення поставленої мети вирішувалися наступні завдання:

- 1) виявлення найбільш авторитетних членів шкільних колективів;
- 2) виявлення лідерів класу за допомогою аналізу міжособистісних стосунків в групі і визначення соціометричного статусу;
- 3) виявлення лідерів як членів колективу, чия думка має визначальне значення при виробленні групового рішення;
- 4) вивчення поведінкових характеристик і стратегій, які демонструють найбільш впливові члени класного колективу;

5) вивчення співвідношення соціометричного статусу членів групи з мірою їх авторитетності і тим реальним впливом, який вони мають на групову динаміку.

Для проведення дослідження в якості досліджуваних були обрані школярі трьох класів (8-А, 9-А, 9-Б), двох шкіл міста Харкова (СЕПШ ХГУ «НУА» та СШ №4).

У роботі були використані наступні методи:

- 1) референтометрія;
- 2) соціометрія;
- 3) методика систематизованого спостереження Бейлза ;
- 4) модифікована методика «формування групових норм» Шерифа.

Отримані в результаті дослідження дані оброблялися пакетом програм математичної статистики SPSS.

В ході дослідження були виявлені наступні факти:

1. Найбільшим авторитетом у вивчених трьох малих групах, згідно з методом референтометрії, користуються троє підлітків - Голубенко, Возруд і Карпова.

2. За даними соціометрії ці ж підлітки - Голубенко, Возруд і Карпова — являються емоційними лідерами в своїх колективах. Що ж до лідерства в діловій сфері, то за даними соціометричного методу, воно може як збігатися з емоційним лідерством (як у випадку з Голубенко), так і не збігатися з ним (як в двох інших класах).

3. Згідно з методикою Бейлза, думка цих трьох підлітків стала визначальною при виробленні групової думки - саме до їх варіанту вирішення завдання групи зрештою схильні були прислухатися.

Цікаво, що для досягнення цього результату їм зовсім не обов'язково треба було бути найбільш активними членами групи (у класах були підлітки, що демонстрували більшу кількість інтеракцій), не обов'язково було також бути найбільш конструктивними, тобто вносити пропозиції щодо процедури роботи і тому подібне, зовсім не обов'язково було також виявляти цікавість до чужих рішень. Більш того, по останній позиції в двох колективах показники наших лідерів взагалі були найменшими. Іншими словами, можна вважати, що

вияв цікавості до чужих рішень негативно впливає в підлітковому середовищі на авторитетність думки лідера. Цікаво також, що жоден з цих досліджуваних, згідно методу Бейлза, не став діловим лідером. В той же час, характерним для даних хлопців було емоційне лідерство, а також максимальна кількість позитивних інтеракцій.

4. У модифікованій методиці «формування групових норм» було виявлено, що при оцінюванні будь-яких явищ (у нашому випадку - візуальній оцінці площі класу) розкид значень оцінок з кожним подальшим їх обнародуванням суттєво зменшувався, формуючи тим самим деякий підсумковий груповий варіант. Більше того, стало очевидним, що на формування цієї кінцевої результуючої оцінки понад усе вплинула думка все тих же трьох лідерів - Голубенко, Возруда і Карпової, оскільки відхилення саме їх оцінки від результуючої було мінімальним. У зв'язку з цим важливо відзначити два цікавих моменти:

По-перше, їх оцінки впливали на формування остаточної думки незалежно від того, наскільки правильними вони були (так, в двох з трьох вивчених класів були підлітки, оцінки площі класу яких були більш точними, проте не до їх думки схилялася у результаті група).

По-друге, в даній методиці чітко проявилася основна стратегія, якою користувалися наші лідери, - у всіх трьох класах підлітки, думка яких стала для групи визначальною, на відміну від інших підлітків, не змінювали своїх первинних оцінок (або змінювали їх мінімально) впродовж всього експерименту. Така стійкість думки, вочевидь, сприяла тому, що саме до їх думки підлітки схильні були прислухатися.

5. Проведення кореляційного аналізу показало, що, в цілому, чим більший авторитет має член колективу (референтометрія), чим популярніший він при встановленні емоційних і ділових контактів (соціометрія), тим більший вплив він робить на поведінку і вибори інших членів групи, як в ситуації активного впливу на їх думку (що продемонстрував метод Бейлза), так і в разі простого обнародування своєї точки зору (модифікація методики Шерифа). В той же час за допомогою кореляційного аналізу були виявлені деякі нюанси, а саме:

Підсумкові показники методу «соціометрія» і методу Бейлза значимо корелюють з підсумковими показниками всіх інших методик, тоді як показники авторитетності члена групи за даними методу референтометрії корелюють з основними показниками соціометрії і підсумковим показником методу Бейлза, проте їх кореляція з результатами модифікованої методики «формування групових норм» не досягає статусу статистично значимої. Іншими словами, спостерігається парадоксальна відсутність значимого кореляційного зв'язку між авторитетністю члена групи і його реальним впливом на формування групових оцінок. На наш погляд даний парадокс може пояснюватися по-різному:

- по-перше, тим, що дані методи звернені до різних рівнів усвідомлення реальності. Так, якщо методика референтометрія звернена скоріш до визначення декларативного авторитету, що фігурує в свідомості індивіда, то модифікація

методики «формування групових норм» спрямована на виявлення авторитетів, що користуються реальним впливом, незалежно від того, усвідомлюється цей вплив іншими членами групи чи ні.

- По-друге, відсутність даної взаємозалежності може бути пов'язана також з особливостями розуміння авторитетності та її співвідношення з впливовістю, характерними для даної вікової групи. Не виключено, що в більш старших вікових групах ситуація буде іншою. Можливі і інші пояснення, які ми плануємо зробити предметом аналізу в перспективі, - в наших подальших дослідженнях.